

LITERATURA V 1. POLOVINĚ 20.
STOLETÍ

PROLETÁŘSKÁ POEZIE A
POETISMUS

Úvod:

- po 1. sv. v. – revoluční postoj umělců
- 2 proudy: proletářská poezie a avantgarda (postupovaly společně, později se diferencovaly)
- **Devětsil** - umělecké sdružení českých avantgardních umělců
  - 1920 v Praze
  - propaguje nové umělecké proudy
  - hl. mluvčí – V. Nezval, K. Teige
  - nový směr - **POETISMUS**

1. POETISMUS

- náš český umělecký směr
- vznikl na půdě Děvětsilu
- vliv: prokletí básníci
  - : dadaismus
  - : futurismus
- prosazují - volnou obrazotvornost
  - lyrickou spontánní fantazii
  - citovou a smyslovou stránku
(vnímání všemi smysly)
  - odpor k neosobní poezii, odmítají
agitační text

Základní metoda tvorby poetismu:

1. volně řazené asociace – jedna představa vyvolá druhou (K – paprsek letí tam a zpět); tvorba řazení představ, které spolu souvisí bez zapojení logiky
2. metoda Apollinairovského pásma – volný proud pocitů, dojmů, vzpomínek, nálad; jde o vyslovení básníkovy životního pocitu

Guillaume Apollinaire (1880 – 1918)

- fr. básník polského původu
- poezie plná metafor a obraznosti
- krásu vidí v nejvšednějším přirozeném životě

- sb. *Alkoholy* - asociace (čít.str.170)

- b. *Pásmo* - tzv. polytematická báseň (charakteristická asociačním řazením volně spjatých úseků)

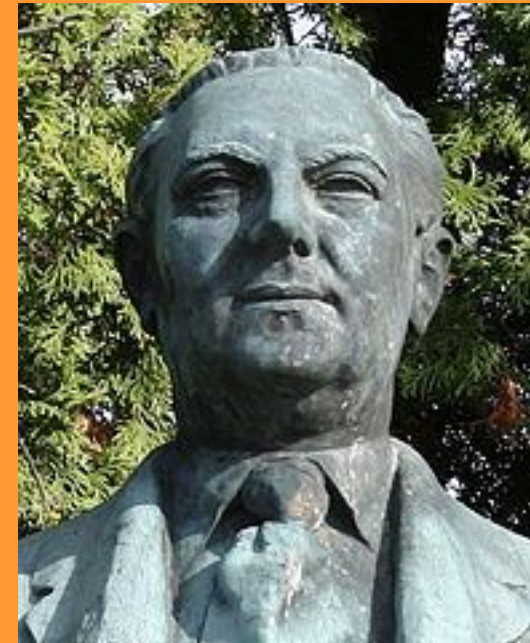
- prolíná se skutečnost a sen

http://cs.wikipedia.org/wiki/Guillaume_Apollinaire

Vítězslav Nezval (1900 – 1958)

- člen Devětsilu; básník, prozaik, dramatik, tvořil pro děti
- **Podivuhodný kouzelník** – básnická skladba, poetismus
- sb. **Pantomima** – b. Abeceda (asociace na tvary písmen)
- **Edison** – básnická skladba ze sbírky Básně noci; oslava tvůrčí činnosti člověka, polytematická báseň
- další tvorba - surrealismus
- **Manon Lescaut** – divadelní hra; příběh o krásné, ale nestálé dívce

http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%ADt%C4%9Bzslav_Nezval

b. Abeceda

A

nazváno buď prostou chatrčí

Ó palmy přeneste svůj rovník nad Vltavu!

Šnek má svůj prostý dům z nějž růžky vystrčí
a člověk neví kam by složil hlavu

E

nevím k čemu bych tě přirovnal

Tři linky táhlý tón tvůj zaznívá

Telegrafistce někdo lásku lhal?

Tři linky každá stejně pravdivá

Abeceda

N

Od hlavy až k patě

mileneč k mé milé je láskou přitažen

Láska je vratká však

jak spojovací linka hlásky N

Y

Dnes jsi jen hračkou pro děti

Za strojních pušek vyrostly pohádky naše

a přece v dávném století

Zabil prakem David Goliáše

Manon Lescaut

Manon je můj osud. Manon je můj osud.

Manon je všecko, co neznal jsem dosud.

Manon je první a poslední můj hřích,
nepoznat Manon, nemiloval bych.

Manon je motýl. Manon je včela.

Manon je růže, hozená do kostela.

Manon je všecko, co neztratí nikdy svůj pel.

Manon je rozum, který mi uletěl!

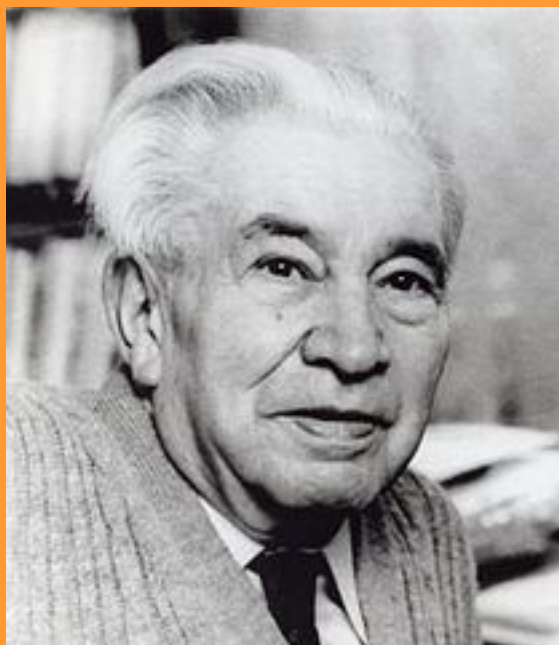
Manon je dítě. Manon je plavovláska.

Manon je první a poslední má láska.

Manon, ach Manon, Manon z Arrasu!

Manon je moje umřít pro krásu... (projev rytíře de Grioux)

Jaroslav Seifert (1901 – 1986)

- básník, prozaik, novinář, překladatel
- 1929 vyloučen z KSČ, po roce 1948 nucen se několikrát odmlčet
- začínal jako proletářský básník – **Město v slzách**
- r. 1984 – Nobelova cena za literaturu
- poetismus – **Na vlnách T.S.F.** (bezdrátová telegrafie), **Slavík zpívá špatně**

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jaroslav_Seifert_1984b.jpg

Jaroslav Seifert

- Jablko z klína, Ruce Venušiny – melodický verš, vzpomínky na dětství a matku, krása české krajiny
- Zhasněte světla – reakce na mnichovskou zradu, posila národa
- Vějíř Boženy Němcové, Světlem oděná, Kamenný most – Praha – básníkovo rodiště, symbol slavné minulosti
- Šel malíř chudě do světa – verše k obrázkům Mikoláše Alše
- Maminka – synovský cit lásky
- Koncert na ostrově, Morový sloup – poslední období tvorby (volný verš, bilancování, úzkost)
- Všecky krásy světa – kniha vzpomínek

sb. Světlem oděná

Jednoho dne šel jsem pozdě k šeru,
Praha byla krásnější než Řím,
měl jsem strach, že už se neproberu
z toho snu a že už neuzřím
hvězdy, které ve dne schovávali
chrličí pod křídly v podpaží
trčící tam jako na stráži
pod římsami staré katedrály...

Dnes už vím, proč vlaštovka se vrací;
kdyby doma rostl jenom vřes,
jenom rezekvítek v navigaci,
radši dal bych ruku do želez.
V světě nikde žízeň neuhasiš,
jenom doma, tam ti jedině
chutná v studni voda po víně,
silnější než opium a hašiš...

Ale vím, že ti jsou jenom šťastni,
kteří jsou a kteří chtějí být,
dokud smrt si stín jich nepřivlastní,
aby mohla v tmě je proměnit.
Víc než být – je milovat, můj milý,
třeba bys jen přelud miloval,
není lásky, s níž by nešel žal,
Umíráme, aby jiní žili...

Konstantin Biebl (1898 -1951)

- lékařská fakulta, ve 20. letech cestoval (Sumatra, Jáva, Cejlon, Tunis), přátelství s Wolkrem
- za války raněn, zajat, podařilo se mu uprchnout
- **Věrný hlas, Zloděj z Bagdádu** – proletářská poezie
- poetismus – **S lodí, jež dováží čaj a kávu** (obrazy exotických krajin, nezkrotná příroda), **Nový Ikaros** (polytematická báseň)
- **Bez obav** – z doby okupace

http://cs.wikipedia.org/wiki/Konstantin_Biebl

b. S lodí, jež dováží čaj a kávu

S lodí, jež dováží čaj a kávu
pojedu jednou na dalekou Jávu

Za měsíc loď když vypluje z Janova
stane u zeleného ostrova

Pojedem spolu já a ty
vezmeš s sebou jen kufřík a svoje rty

Pojedem okolo pyramid
loď počká až přejde Mojžíš a jeho lid

S vysokou holí zaprášenými opánky
jde první přes mořskou trávu a rozkvetlé sasanky

Hejno ryb na suchu zvedá svá křídla jako ptáci
Letí za vodou a ve vlnách se ztrácí

2. PROLETÁŘSKÁ POEZIE

- znaky - přiblížit se dělnictvu
  - boj proti sociálnímu útlaku a válce
  - kolektivismus (odklon od individualismu)
  - agitačnost, tendenčnost
  - sen o revoluci
- programový manifest – stat' J. Wolkera
Proletářské umění
- tvorba J. Wolkera, S. K. Neumanna, počáteční tvorba J. Hory, J. Seiferta, K. Biebla

Jiří Wolker (1900 – 1924)

http://cs.wikipedia.org/wiki/Ji%C5%99%C3%AD_Wolker

- spolupracoval s časopisem Var; předčasná smrt (onemocněl tuberkulózou)
- **Host do domu** – hravost, poezie prostých věcí, harmonie, metafory, personifikace (b. Věci, Poštovní schránka, závěrečná skladba Svatý Kopeček – 1. polytematická báseň v naší liter.
- **Těžká hodina** – výzva k boji za lepší postavení člověka, srdce chlapce se mění v srdce muže; sociální balady (Balada o snu, Balada o očích topičových, Balada o nenarozeném dítěti, Tvář za sklem...)

b. Věci

Miluji věci, mlčenlivé soudruhy,
protože všichni nakládají s nimi,
jako by nežily,
a ony zatím žijí a dívají se na nás
jak věrní psi pohledy soustředěnými
a trpí,
že žádný člověk s nimi nepromluví.
Ostýchají se první dát do řeči,
mlčí, čekají, mlčí,
a přeci
tolik by chtěly trochu si porozprávět!
Proto miluji věci
a také miluji celý svět.

Josef Hora (1891 – 1945)

- básník, prozaik, překladatel, lit. kritik, r. 1929 vyloučen z KSC
- vitalismus, civilismus – **Básně**, **Strom v květu**
- **Pracující den**, **Srdce a vřava světa**, **Bouřlivé jaro** – představa revoluční změny, proletářská poezie
- **Struny ve větru** – přírodní a intimní lyrika, motiv plynoucího času, stesk z pomíjivosti života
- **Domov, Jan houslista** – poezie rodné země, obava o budoucnost a o osud českého národa

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josef_Hora.jpg

sb. Pracující den b. Dělnická Madona

Kdybys tam byl, vlhké zdivo bys viděl,
špinavé šero podsklepi, lůžko a v něm ženu,
jež porodila člověka.

Ach, kadidlo! Viděl bys kouřící kamna,
zápach chudého oběda bys pocítil,
hromádku dětí, jež zazpívaly by ti koledu bídy,
uzřel bys na slamníku.

Madono! Jak hrubá jsi! Jak odkvetlá!
Spleť zamodralých na rukou žil,
Vzdor odříkání pod čelem, rty vyschlé -
A slova lásky už dávno
Pohltil chřtán bídy.

Dělnická Madona

A tři králové! Vyhnuli se tomuto domu,
nestačilo jim darů pro tebe, ženo s dítětem.

Hvězda Boží dala jim zabloudit.

Roztrousili své zlato, svou mast, svůj laskavý úsměv
po teplých příbytcích, měkkých ložnicích,
sami boháči, šli mezi své.

A Betlém

je pln chudých, odraných, neobutých,
slepých, nemocných, pobloudilých -
ty tu dýcháš tak těžce, krása opadla z tebe,
dítě-zázrak pije hořké mléko tvých žil,
ale věř:

Dělnická Madona

Až doroste třiceti let,
vjede do města s evangeliem odboje na rtech,
ohlásí na náměstí příchod spravedlnosti,
ozbrojí zástupy, sen i kov dá jim do ruky -
a nedá se ukřižovat.

Neboť jeho modlitbou bude čin.

(hvězda Boží = podle Bible ukazovala třem králům cestu do Betléma; třicet let = věk, kdy Kristus začal hlásat učení; vjede do města = jako Kristus do Jeruzaléma; evangelium = knihy o Kristově životě, zde učení)

Zdroj:

- SOCHROVÁ, Marie. *Literatura v kostce pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-85768-95-X.
- Bauer Alois. *Čeština na dlani: Přehled české a světové literatury*. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-7346-042-4